

Міжнародний гуманітарний університет

Факультет права та економіки

Кафедра мистецтвознавства та загально-гуманітарних дисциплін

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ФІЛОСОФІЯ

Галузь знань	08 «Право»
Спеціальність	081 «Право»
Назва освітньої програми	Право
Рівень вищої освіти	<u>третій (освітньо-науковий) рівень вищої освіти</u>

Розробники і викладачі	Контактний тел.	E-mail:
доцент кафедри мистецтвознавства та загально-гуманітарних дисциплін, к. філ. н., доцент <u>Шамша Ігор Володимирович</u>	097-172-48-00	igorvshamsha@gmail.com

1. АНОТАЦІЯ ДО КУРСУ

Філософські знання необхідні фахівцям будь-якого профілю, вони покликані розвинути загальнотеоретичну та методологічну культуру науковця, виробити в нього потребу й бажання логічно мислити, формувати вміння вибірково ставитися до всезростаючого обсягу наукової інформації. Оволодіння філософськими поняттями пов'язано з переборюванням догматичних методів мислення, удосконаленням творчих здібностей, потрібних для становлення особи як науковця, викладача, вихователя молоді.

Мета. Курс «Філософія» для здобувачів наукового ступеня доктора наук повинен забезпечити засвоєння специфіки філософського осягнення світу, сприяти формуванню високої світоглядно-методологічної культури, сприяти розвитку теоретичних настанов щодо інтеграції наукового знання, формуванню універсалізму дослідника, що працює в сучасних міждисциплінарних наукових галузях.

Передумови для вивчення дисципліни – вивчення загальнотеоретичних та галузевих юридичних дисциплін рівня бакалавр та магістр права.

2. ОЧІКУВАНІ КОМПЕТЕНТНОСТІ, ЯКІ ПЛАНУЄТЬСЯ СФОРМУВАТИ ТА ДОСЯГНЕННЯ ПРОГРАМНИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Навчальна дисципліна «Філософія» забезпечує набуття перелічених нижче компетентностей та досягнення програмних результатів навчання.

Інтегральна компетентність

Здатність розв'язувати концептуальні та методологічні проблеми в галузі чи на межі галузей знань або професійної діяльності, у тому числі започаткування, планування, реалізація та коригування послідовного процесу ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності, здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

Загальні компетентності

ЗК-1. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК-2. Знання та розуміння предметної області та розуміння професійної діяльності.

ЗК-5. Здатність проведення досліджень на відповідному рівні.

ЗК-7. Здатність генерувати нові ідеї (креативність).

Спеціальні (фахові) компетентності

ФК-1. Здатність розв'язувати комплексні проблеми у галузі професійної та/або дослідницької діяльності.

ФК-2. Здатність до застосування концептуальних та методологічних знань в науково-дослідній роботі та предметній сфері наукових досліджень.

ФК-3. Здатність до вирішення наукових проблем та завдань у сфері дослідження

ФК-4. Здатність розробляти методологію наукового дослідження у відповідній галузі знань.

ФК-5. Здатність планувати та організувати дослідницьку діяльність.

ФК-7. Здатність формувати та обґрунтовувати гіпотези на основі теоретико-методологічного аналізу з предметної сфери наукового дослідження.

ФК-8. Здатність до критичного аналізу досліджень різних науковців з предметної сфери наукового пошуку.

ФК-10. Здатність використовувати прийоми системного аналізу результатів досліджень.

ФК-12. Здатність до генерування ідей та створення нових знань у сфері дослідження.

ФК-13. Здатність до проведення досліджень на глобальному рівні з використанням іноземних наукових джерел та бібліографічних баз.

Навчальна дисципліна «Філософія» забезпечує досягнення програмних результатів навчання (ПРН), передбачених освітньо-науковою програмою:

ПРН-1. Використовувати понятійно-категоріальний апарат, теоретико-методологічні засади та методичні прийоми для обґрунтування проблем та подальшого розвитку наукових досліджень з предметної сфери фундаментального та/або прикладного спрямування.

ПРН-3. Знати принципи та прийоми системного аналізу результатів досліджень. Здійснювати комплексний аналіз для оцінки сучасного стану предметної сфери наукового дослідження фундаментального та/або прикладного спрямування.

ПРН-8. Виявляти, аналізувати, протиставляти теоретичні та практичні дослідження різних науковців з предметної сфери наукового дослідження для обґрунтування власних висновків та пропозицій.

ПРН-9. Переосмислювати наявне та створювати нове цілісне уявлення, пропонувати та обґрунтовувати гіпотези на основі теоретико-методологічного аналізу з предметної сфери наукового дослідження.

Заплановані результати навчання за навчальною дисципліною

Знання:

1. Знати принципи та прийоми системного аналізу результатів досліджень;
2. Глобальні тенденції зміни наукової картини світу;
3. Світоглядні, методологічні та загально філософські підстави сучасного наукового знання;
4. Основні проблеми, пов'язані з впливом науки і техніки на розвиток сучасної цивілізації та культури.

Розуміння:

5. Основних філософських проблем (буття, свідомість, цінність, матерія, людина, суспільство, природа, практика, свобода, пізнання) та специфіку їх трактування в різних філософських школах;
6. Взаємозв'язку та взаємовідношення духовного і тілесного, біологічного і соціального начала в людині, умов формування особистості, її свободи, відповідальності за збереження життя, природи, культури;
7. Особливостей сучасної філософії, її плюралізм, основні способи осмислення епохи технічного розвитку та існування людини в природі.

Уміння:

8. Мислити на теоретичному рівні, володіти методами пізнання та творчої діяльності;
9. Творчо, критично осмислювати явища і процеси навколишньої дійсності, конструктивно і аргументовано відстоювати та захищати власні світоглядні переконання, життєву і громадянську позицію;
10. Практично застосовувати отриманні знання для вирішення професійних завдань, розробки соціальних, економічних та інших проектів, організації відношень між людьми;
11. Вести діалог та полілог як засоби вирішення сучасних соціальних, етичних, екологічних та інших проблем.
12. Здатність застосовувати філософські знання в дослідженні проблем тієї чи іншої галузі науки.

Навички:

13. Упорядковувати набуті знання у вигляді есе з основних філософських проблем.

3. ОБСЯГ ТА ОЗНАКИ КУРСУ

Загалом		Вид заняття (денне відділення / заочне відділення)			Ознаки курсу		
ЄКТС	годин	Лекційні заняття	Практичні заняття	Самостійна робота	Курс, (рік навчання)	Семестр	Обов'язкова / вибіркова
4	120	20 / 8	20 / 6	80 / 106	1	1, 2	Обов'язкова

4. СТРУКТУРА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин							
	денна форма				Заочна форма			
	усього	у тому числі			усього	у тому числі		
		лекц.	прак	сам. роб.		лекц.	прак	сам. роб.
<i>1 семестр</i>								
Тема 1. Вступ. Філософські та загальнотеоретичні проблеми науки. Наука і культура.	10	2	2	6	11	1	1	9
Тема 2. Загальнотеоретичні та методологічні основи наукового пошуку.	10	2	2	6	11	1	1	9
Тема 3. Антична філософія: зародження принципів раціонального пізнання. Схоластична методологія Середньовіччя.	10	2	2	6	8	-	-	8
Тема 4. Філософія Нового часу: створення методології наукового пізнання.	10	2	2	6	8	-	-	8
Тема 5. Німецька філософія як завершальний етап становлення класичної методології.	10	2	2	6	14	2	2	10
Тема 6. Некласична наука: особливості картини світу, гносеологія, методологія.	10	2	2	6	8	-	-	8
Разом за 1 семестр	60	12	12	36	60	4	4	52
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ – ЗАЛІК								

<i>2 семестр</i>								
Тема 7. Становлення та проблеми методології суспільних та гуманітарних наук.	15	2	2	11	13			13
Тема 8. Філософія науки як науковий напрямок та його розвиток в XIX – першій половині XX ст.	15	2	2	11	15	2		13
Тема 9. Філософія науки в другій половині XX ст.	15	2	2	11	19	2	2	15
Тема 10. Філософія постмодернізму. Постнекласика.	15	2	2	11	13			13
Разом за 2 семестр	60	8	8	44	60	4	2	54
ВСЬОГО	120	20	20	80	120	8	6	106
ПІДСУМКОВИЙ КОНТРОЛЬ - ІСПИТ								

5. ТЕХНІЧНЕ Й ПРОГРАМНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ / ОБЛАДНАННЯ

Студенти отримують теми та питання курсу, основну і додаткову літературу, рекомендації, завдання та оцінки за їх виконання як традиційним шляхом, так і з використанням університетської платформи он-лайн навчання на базі Moodle. Окрім того, практичні навички у пошуку та аналізу інформації за курсом, з оформлення індивідуальних завдань, тощо, студенти отримують, користуючись університетськими комп'ютерними класами та бібліотекою.

6. ПИТАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
<i>1 семестр</i>			
1	<p>Тема 1. Філософські проблеми науки. Наука і культура.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Співвідношення та взаємозв'язок філософії та науки. 2. Проблема співвідношення істинності та цінності. 3. Свобода наукового пошуку і соціальна відповідальність вченого. 4. Соціокультурна обумовленість наукового пізнання. 5. Наука в загальному культурному проекті. 	2	1
2	<p>Тема 2. Загальнотеоретичні та методологічні основи наукового пошуку.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Пізнання як предмет філософського аналізу. 2. Особливості наукового пізнання. Критерії науковості. Емпіричний та теоретичний рівень пізнання. 3. Загальнонаукові принципи та методи наукового дослідження. 	2	1
3	<p>Тема 3. Антична філософія: зародження принципів раціонального пізнання. Схоластична методологія Середньовіччя.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Раціоналізація мислення у Давній Греції. Зародження протонаукового мислення в філософії досократиків (Геракліт, Піфагор, Зенон, Демокріт). 2. Особливості методу схоластичної філософії: діалектика, логіка, екзегетика. Гносеологія томізму. 3. Подальший вплив філософії античності та середньовіччя на розвиток наукової думки. 	2	-
4	<p>Тема 4. Філософія Нового часу: створення методології наукового пізнання.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Початок наукової революції (праці М. Коперніка, Т. Браге, Й. Кеплера, Г. Галілея). Загальна характеристика експериментальної науки Нового часу. Філософське значення творчості Ісаака Ньютона. Формування механістичної картини світу. 2. Емпіризм і раціоналізм як напрямки в теорії пізнання Нового часу. Френсіс Бекон та принципи експериментального природознавства. 3. Основні методологічні підходи в філософії Нового часу: математизація знання, номіналізм, конвенціоналізм, сенсуалізм, ідеалістичний емпіризм, агностицизм, скептицизм. 	2	-
5	<p>Тема 5. Німецька філософія як завершальний етап становлення класичної методології.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. «Науковчення» та ідеалістичне пояснення пізнання у Йогана Готліба Фіхте. 2. Натурфілософія і вчення про пізнання Ф.Шеллінга. 3. Антропологічний матеріалізм та критика релігійної свідомості Людвіга Фейєрбаха. 	2	2

6	Тема 6. Некласична наука: особливості картини світу, гносеологія, методологія. 1. Некласична наука. Антифундаменталістська та антиуніверсалістська методологічна програма. Криза очевидності. 2. Конструктивізм як характерна риса неklasичної науки. 3. Зміна критеріїв науковості. 4. Соціокультурна обумовленість епістемологічних практик.	2	-
<i>Разом за 1 семестр</i>		12	4

<i>2 семестр</i>			
1	Тема 7. Становлення та проблеми методології суспільних та гуманітарних наук. 1. Становлення проблематики гуманітарного пізнання. 2. Поняття «символічна форма»; символ як апіорна форма свідомості. 3. Становлення герменевтики як теорії інтерпретації. 4. Філософія діалогу.	2	-
2	Тема 8. Філософія науки як науковий напрямок та його розвиток в XIX – першій половині XX ст. 1. Прагматизм: Ч. Пірс, У. Джеймс, Дж. Дьюї, Дж. Г. Мид. Методологічні установки прагматизму. 2. Е. Гуссерль як засновник феноменології. Поняття «феноменологічна редукція» та «епохе». Значення феноменології для подальшого розвитку філософії та науки.	2	-
3	Тема 9. Філософія науки в другій половині XX ст. 1. Постпозитивізм як реакція на вузький емпіризм позитивізму та неопозитивізму. 2. Принцип фальсифікації знання.	2	2
4	Тема 10. Філософія постмодернізму. Постнекласика. 1. Структуралізм та постструктуралізм: пізнавальні практики та основні категоріальні елементи. 2. Синергетика як метод та наукова парадигма. 3. Наука в суспільстві, що рухається до сталого розвитку.	2	-
<i>Разом за 2 семестр</i>		8	2
Всього		20	6

7. САМОСТІЙНА РОБОТА

До самостійної роботи студентів щодо вивчення дисципліни включаються:

1. Знайомство з науковою та навчальною літературою відповідно зазначених у програмі тем.
2. Опрацювання лекційного матеріалу.
3. Підготовка до практичних занять.
4. Консультації з викладачем протягом семестру.
5. Самостійне опрацювання окремих питань навчальної дисципліни.
6. Підготовка та виконання індивідуальних завдань у вигляді есе, рефератів тощо.
7. Підготовка до підсумкового контролю.

Тематика та питання до самостійної підготовки та індивідуальних завдань

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		денна форма	заочна форма
<i>1 семестр</i>			
1	<p>Тема 1. Філософські проблеми науки. Наука і культура.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Проблема співвідношення філософії і науки в сучасних філософських системах. 2. Соціокультурні фактори розвитку науки. 3. Аксиологічні проблеми науки. 4. Етика та праксеологія науки. <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Філософія в системі духовної культури. - Філософія і право. 	6	9
2	<p>Тема 2. Загальнотеоретичні та методологічні основи наукового пошуку.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Зародження і розвиток класичної науки. 2. Проблема методологічного апарату і співвідношення різних типів наукового знання. <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Коперник, Браге, Кеплер, Галілей: початок наукової революції. - Філософське значення творчості Ісаака Ньютона та її вплив на наукову парадигму Нового часу. - Загально-логічні методи наукового пізнання. 	6	9
3	<p>Тема 3. Антична філософія: зародження принципів раціонального пізнання. Схоластична методологія Середньовіччя.</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Логіко-епістемологічна проблематика у пізній грецькій та римській філософії 	6	8

	<p>2. Логіка та методологія в Середні віки.</p> <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Гносеологічні аспекти досократичних шкіл античної філософії - Теорія пізнання класичного періоду античної філософії. - Логіко-епістемологічна проблематика у пізній грецькій та римській філософії. - Особливості методу схоластичної філософії: діалектика, логіка, екзегетика. 		
4	<p>Тема 4. Філософія Нового часу: створення методології наукового пізнання. Наукова індукція Ф.Бекона. Вчення про ідоли. Раціоналізм Декарта та правила наукового методу.</p> <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Загальна характеристика експериментальної науки Нового часу. - Емпіризм в теорії пізнання Нового часу (Ф.Бекон, Т.Гоббс, Дж.Локк). - Раціоналізм як напрямок в теорії пізнання Нового часу. - Суб'єктивний ідеалізм та агностицизм як напрямки в філософії Нового часу. 	6	8
5	<p>Тема 5. Німецька філософія як завершальний етап становлення класичної методології. 1. Ідеалістична традиція в Німецькій класичній філософії. 2. Оформлення діалектичного методу в ідеалізм Г.В.Ф.Гегеля. 3. Німецька класична філософія як джерело неklasичних філософії.</p> <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Трансцендентальна філософія Імануїла Канта: метафізика і наука. - «Науковчення» та ідеалістичне пояснення пізнання у Йогана Готліба Фіхте. - Філософія духа, логіка і діалектика Георга Вільгельма Фрідріха Гегеля. - Раціоналістичний оптимізм філософії Гегеля та її вплив на розвиток світових філософських систем. 	6	10
6	<p>Тема 6. Некласична наука: особливості картини світу, гносеологія, методологія. 1. Вплив відкриттів в галузі природничих наук на формування неklasичної картини світу 2. Некласична картина світу та її основні характеристики. 3. Релятивізація основ класичного пізнання.</p> <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Суб'єктна складова наукового пошуку. - Ірраціоналізм як альтернатива раціональності та класичній логіці. - Роль теорії відносності А.Ейнштейна на формування неklasичної картини світу. 	6	8
Разом за 1 семестр		36	52

<i>2 семестр</i>			
1	<p>Тема 7. Становлення та проблеми методології суспільних та гуманітарних наук.</p> <p>1. О. Конт та становлення соціології як науки про суспільство.</p> <p>2. Становлення проблематики гуманітарного пізнання.</p> <p>3. Філософія діалогу як філософія зустрічі.</p> <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Е. Касіерер: поняття «символічна форма». - Баденська школа неокантіанства. 	11	13
2	<p>Тема 8. Філософія науки як науковий напрямок та його розвиток в XIX – першій половині XX ст.</p> <p>1. Філософські підстави наукових картин світу: системність, цілісність, складність, нелінійність - як способи розуміння єдності багатомірності в світі.</p> <p>2. Принципи наукового пізнання у філософії науки.</p> <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Філософія науки А. Пуанкаре. - Об'єктивність, ціннісні судження та вибір теорії у Т.Куна. - Концепція науки К.Поппера як переломний пункт в розвитку позитивізму. 	11	13
3	<p>Тема 9. Філософія науки в другій половині XX ст.</p> <p>1. Наукова картина світу як складова основ наукового пізнання в кінці XX. - поч. XXI ст.</p> <p>2. Співвідношення науки та філософії згідно позитивістському методу.</p> <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Глобальні наукові революції і зміна історичних типів наукової раціональності: від класичної до некласичної і постнекласичної. - Синергетика як нове світобачення. - Філософські та методологічні аспекти теорії дисипативних структур і теорія зміни І.Пригожина. - Синергетика Г. Хакена: параметри порядку, кругова причинність. 	11	15
4	<p>Тема 10. Філософія постмодернізму. Постнекласика.</p> <p>1. Постнекласика: філософія, наука, культура.</p> <p>2. Методологічні проблеми нелінійного природознавства як феномена постнекласичної науки.</p> <p>Реферат</p> <ul style="list-style-type: none"> - Стратегії людської діяльності в умовах мультикультурності «очима» постнекласики. - Питання етики в постнекласичній науці. 	11	13
Разом за 2 семестр		44	54
Всього		80	106

8. ВИДИ ТА МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Робоча програма навчальної дисципліни передбачає наступні види та методи контролю:

Види контролю	Складові оцінювання
поточний контроль, який здійснюється у ході: проведення практичних занять, виконання індивідуального завдання; проведення консультацій та відпрацювань.	50%
підсумковий контроль, який здійснюється у ході проведення іспиту (заліку).	50%

Методи діагностики знань (контролю)	фронтальне опитування; наукова доповідь, реферати, усне повідомлення, індивідуальне опитування; робота у групах; ділова гра, розв'язання ситуаційних завдань, кейсів, практичних завдань, залік, іспит
-------------------------------------	--

ЗАВДАННЯ ДЛЯ ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Завдання до заліку

На залік здобувачі готують есе в довільній формі щодо використання універсальних філософських методів (діалектики, феноменології, герменевтики) у власних дисертаційних дослідженнях. Також есе передбачає осмислення, аналіз та обґрунтування використання загальнонаукових методів, які передбачає предмет того, або іншого дисертаційного дослідження.

Питання до іспиту

1. Співвідношення та взаємозв'язок філософії та науки. Функції та роль філософії в науковому пізнанні.
2. Предмет філософії та методології науки.
3. Наукова картина світу та коротка характеристика основних етапів її розвитку (докласичний, класичний, некласичний, постнекласичний).
4. Поняття «знання». Різноманіття форм знання. Класифікація та коротка характеристика основних форм знання.
5. Пізнання як предмет філософського аналізу. Джерела пізнання. Можливості і межі пізнання.
6. Чуттєвий досвід та раціональне мислення: основні форми та способи взаємодії.
7. Форми наукового пізнання: проблема, факт, гіпотеза, теорія, науково-дослідницька програма.
8. Роль інформаційних технологій в сучасній науці.
9. Аксиологічні проблеми науки. Проблема співвідношення істинності та цінності.
10. Свобода наукового пошуку і соціальна відповідальність вченого.
11. Соціокультурна обумовленість наукового пізнання. Наука в загальному культурному проекті.
12. Деміфологізація і раціоналізація мислення у Давній Греції. Головні категорії античної філософії.
13. Антична натурфілософія: *архе* як начало природи, що піддається осягненню людським розумом.
14. Майевтика, діалектика, іронія Сократа як шляхи пошуку істини.
15. Онтологічні і гносеологічні аспекти філософського вчення Платона.
16. Аристотель як систематизатор античної науки. Логіка і епістемологія Аристотеля.
17. Гносеологічна проблематика у пізній грецькій та римській філософії: кінізм, скептицизм, стоїцизм.

18. Головні проблеми схоластичної філософії: гармонія віри та розуму, дискусія про універсалії.
19. Гносеологія томізму.
20. Іоанн Скотт Еріугена про розум і одкровення.
21. Екзегетика, діалектика та концептуалізм П'єра Абеляра.
22. Номіналізм Вільяма Оккама. «Бритва Оккама».
23. Дунс Скотт про розмежування філософії і теології.
24. Френсіс Бекон та принципи експериментального природознавства.
25. Раціоналізм Декарта та правила наукового методу.
26. Вчення про пізнання Бенедикта Спінози.
27. Метафізика і гносеологія Готфріда Лейбніца.
28. Сенсуалізм Томаса Гоббса і Джона Локка.
29. Ідеалістичний емпіріцизм Джорджа Берклі та агностицизм Девіда Юма.
30. Загальні риси класичної німецької філософії.
31. І.Кант про чуттєве споглядання і категорії розуму.
32. Агностицизм І.Канта: паралогізми і антиномії чистого розуму.
33. Натурфілософія і вчення про пізнання Ф.Шеллінга.
34. Феноменологія духа Г.В.Ф.Гегеля: свідомість, самосвідомість, розум.
35. Наука логіки Г.В.Ф.Гегеля: буття, сутність, поняття.
36. Діалектика як методологія наукового пізнання і практичної діяльності.
37. Категорія суперечності у філософії та науці. Види суперечності.
38. Структура категорій діалектичної логіки.
39. Закони діалектики та їх зв'язок зі сферами категорій.
40. Буття, матерія, свідомість.
41. Роль діалектики в контексті розвитку сучасних філософських доктрин.
42. Поняття некласики. Некласична картина світу та її основні характеристики. Порівняння класичної та некласичної картини світу.
43. Основні онтологічні, гносеологічні та методологічні установки некласичної науки. Некласичний тип наукової раціональності.
44. Ірраціоналізм як характерна риса європейської філософії ХІХ ст. (С. Кьєркегор, А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, А. Бергсон).
45. Філософські та методологічні установки представників філософської антропології (М. Шелер, Г. Плеснер, А. Гелен, О. Больнов, Е. Ротхакер).
46. Екзистенційна філософія та особливості її методологічних підходів (М. Гайдеггер, К. Ясперс, Ж.-П. Сартр).
47. Становлення проблематики гуманітарного пізнання (Д. Віко, І. Гердер, Ф. Шлейєрмахер).
48. Баденська школа неокантіанства і проблема захисту науковості гуманітарного знання (В. Віндельбанд, Г. Ріккерт).
49. Філософія символу Е. Кассирера.
50. Герменевтика як теорія інтерпретації (В. Дільтей, Г.-Г. Гадамер, П. Рікьор).
51. Діалогічна філософія та особливості методологічних позицій її представників (Ф. Розенцвейг, М. Бубер, М. Бахтін, Е. Левінас).
52. Становлення методології суспільних наук в межах позитивізму (О.Конт).
53. Перегляд позитивної методології при вивченні соціального Е. Дюркгеймом.

54. Особливості підходу Г. Зиммеля при осмисленні суспільних явищ.
55. Розуміюча соціологія М. Вебера та його методологія.
56. Структурно-функціональний підхід при вивченні соціального (Т. Парсонс).
57. Комунікативна філософія (Ю. Габермас) та спроба перегляду класичної раціональності.
58. Новий етап системного аналізу при вивченні суспільства (Н. Луман).
59. Позитивізм ХІХ ст. та ідея розриву науки та метафізики.
60. Махізм (емпіріокритицизм) та посилення методологічного емпіризму в другій половині ХІХ ст.
61. Прагматизм як загальний метод вирішення практичних проблем. Інструменталізм як різновид прагматизму.
62. Осмислення проблеми формалізації наукових досліджень в неопозитивізмі.
63. Дослідження розвитку знання і науки в постпозитивізмі. К. Поппер як засновник постпозитивізму.
64. Аналітична філософія та особливості методологічних підходів її представників (Г. Фреге, Дж. Мур, Б. Рассел).
65. Логіко-філософська концепція Л. Вітгенштейна.
66. О. Койре як засновник не кумулятивної моделі науки.
67. Розвиток наукового знання за Т. Куном.
68. Моделі науки за Ст. Тулміном та Дж. Холтоном.
69. Методологічний анархізм П. Фейерабенда.
70. Феноменологія як перегляд класичного раціоналізму. Е. Гуссерль та особливості феноменологічної методології. Вплив феноменології на подальший розвиток філософії і науки.
71. Сучасна наукова картина світу. Зміна підстав розуміння реальності.
72. Роль випадковості для систем, що самоорганізуються.
73. Відмінність відкритої лінійної і відкритої нелінійної системи (наведіть приклад).
74. Причини самоорганізації дисипативної структури по Пригожину (наведіть приклад).
75. Детермінація спонтанності в нелінійній системі (наведіть приклад).
76. Методологічні положення постнекласичної науки, які є загальними для соціальних, гуманітарних і природничо-наукових об'єктів дослідження (систем / середовищ різної природи).
77. Філософські підстави наукової картини світу в постнекласичний період.
78. Становлення нелінійного природознавства в постнекласичний період розвитку науки.
79. Єдність багатовимірною в світі: сучасний етап осмислення.
80. Поняття «системність», «цілісність», «складність», «причинність», «детермінізм», «простір», «час» в сучасній філософії та методології науки.
81. Синергетика як нове світобачення.
82. Відмінність понять «холізм», «новий холізм», «сучасний холізм» або «новітній холізм».
83. Нове бачення філософії науки.
84. Філософські підстави синергетичної методології.
85. Відмінність функціонального і структурного підходів, функціонального і системного підходів в дослідженні.
86. Відмінність структурного і системного, структурного та синергетичного підходів у дослідженні.
87. Синергетична методологія в дослідженні людини в постнекласиці. Особливості психосинергетичної позиції.

88. Етос науки. Етичні проблеми сучасної науки в контексті біо-, нано-, комп'ютерних та генно-інженерних технологій.
 89. Етичні правила наукового пошуку. Етика науки.
 90. Аксіологія та її співвідношення з сучасною екологією.

9. ОЦІНЮВАННЯ ПОТОЧНОЇ, САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ З ПІДСУМКОВИМ КОНТРОЛЕМ У ФОРМІ ІСПИТУ/ ЗАЛІКУ

Денна форма навчання			
<i>Поточний контроль</i>			
Види роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи на семінарських (практичних) заняттях			
1.1. Підготовка до практичних занять	Відповідно до робочої програми та розкладу занять	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час практичних занять	25
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.2. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виноситься на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ¹ , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
1.3. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до розкладу занять і графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе)	10
1.4. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час аудиторних занять або ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
<i>Підсумковий контроль</i> залік, іспит			50
Всього балів			100
Заочна форма навчання			
<i>Поточний контроль</i>			
Види самостійної роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальний відсоток оцінювання
Систематичність і активність роботи під час аудиторних занять			

¹ Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

1.1. Підготовка до аудиторних занять	Відповідно до розкладу	Перевірка обсягу та якості засвоєного матеріалу під час аудиторних занять	15
За виконання контрольних робіт (завдань)			
1.2. Підготовка контрольних робіт	-//-	Перевірка контрольних робіт (завдань)	15
Виконання завдань для самостійного опрацювання			
1.3. Підготовка програмного матеріалу (тем, питань), що виносяться на самостійне вивчення	-//-	Розгляд відповідного матеріалу під час аудиторних занять або ІКР ² , перевірка конспектів навчальних текстів тощо	10
Виконання індивідуальних завдань (науково-дослідна робота студента)			
2.1. Підготовка реферату (есе) за заданою тематикою	Відповідно до графіку ІКР	Обговорення (захист) матеріалів реферату (есе) під час ІКР	5
2.3. Інші види індивідуальних завдань, в т.ч. підготовка наукових публікацій, участь у роботі круглих столів, конференцій тощо.	-//-	Обговорення результатів проведеної роботи під час ІКР, наукових конференцій та круглих столів.	5
Разом балів за поточний контроль			50
<i>Підсумковий контроль</i> залік, іспит			50
<i>Всього балів підсумкової оцінки</i>			100

Таблиця відповідності результатів контролю знань за різними шкалами

Сума балів за 100-бальною шкалою	Шкала ECTS	Національна шкала	Оцінка за національною шкалою	
			для іспиту	для заліку
90-100	A	відмінно	відмінно	зараховано
82-89	B	дуже добре	добре	
74-81	C	добре	задовільно	
64-73	D	задовільно		
60-63	E	достатньо		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторної здачі семестрового контролю	незадовільно	не зараховано
1-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням залікового кредиту	незадовільно	не зараховано

² Індивідуально-консультативна робота викладача зі студентами

10. КРИТЕРІЇ ПІДСУМКОВОЇ ОЦІНКИ ЗНАНЬ здобувачів наукового ступеню доктора філософії

Оцінювання успішності навчання здобувачів наукового ступеню доктора філософії здійснюється за 100-бальною шкалою, яка переводиться відповідно в національну шкалу («зараховано», «не зараховано») та шкалу Європейської кредитної трансферно-накопичувальної системи (ЄКТС – A, B, C, D, E, FX, F).

Рівень знань оцінюється:

- «зараховано, «відмінно» A - від 90 до 100 балів. Здобувач виявляє особливі творчі здібності, вміє самостійно знаходити та опрацювати необхідну інформацію, демонструє знання матеріалу, проводить узагальнення і висновки. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, під час яких давав вичерпні, обґрунтовані, теоретично і практично правильні відповіді, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «зараховано», «добре» B - від 82 до 89 балів. Здобувач володіє знаннями матеріалу, але допускає незначні помилки у формуванні термінів, категорій, проте за допомогою викладача швидко орієнтується і знаходить правильні відповіді. Був присутній на лекціях та семінарських заняттях, має конспект з виконаними завданнями до самостійної роботи, презентував реферат (есе) за заданою тематикою, проявляє активність і творчість у науково-дослідній роботі;

- «зараховано», «добре» C - від 74 до 81 балів – Здобувач відтворює значну частину теоретичного матеріалу, виявляє знання і розуміння основних положень, з допомогою викладача може аналізувати навчальний матеріал, але дає недостатньо обґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, реферату та активність у науково-дослідній роботі;

- «зараховано», «задовільно» D - від 64 до 73 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на середньому рівні, допускає помилки, серед яких є значна кількість суттєвих. При цьому враховується наявність конспекту з виконаними завданнями до самостійної роботи, рефератів (есе);

- «зараховано», «задовільно» E - від 60 до 63 балів. Здобувач був присутній не на всіх лекціях та семінарських заняттях, володіє навчальним матеріалом на рівні, вищому за початковий, значну частину його відтворює на репродуктивному рівні, на всі запитання дає необґрунтовані, невичерпні відповіді, допускає помилки, має неповний конспект з завданнями до самостійної роботи.

- «не зараховано», «незадовільно з можливістю повторного складання» FX – від 35 до 59 балів. Здобувач володіє матеріалом на рівні окремих фрагментів, що становлять незначну частину навчального матеріалу.

- «не зараховано», «незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни» F – від 0 до 34 балів. Здобувач не володіє навчальним матеріалом.

11. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Добронравова І., Сідоренко Л. Філософія та методологія науки: Підручник. Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2008. 223 с.
2. Кузь О. М. Філософія науки : навчальний посібник. Харків: ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2017. 172 с.
3. Починок Б. В., Починок В. Б. Вступ до філософії гуманітарних наук : підручник. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2012. 384 с.
4. Семенюк, Е. Мельник В. Філософія сучасної науки і техніки : підручник. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2017. 364 с.
5. Філософія науки. Етика та методологія наукового дослідження : навч.-метод. посіб. для підготовки докторів філософії «Doctor of Philosophy» (PhD) / І. Г. Утюж [та ін.]. Запоріжжя: ЗДМУ, 2018. 76 с.
6. Філософія: навчальний посібник / за ред. І. Ф. Надольного. Київ: Вікар, 1997. 584 с.
7. Штанько В.И. Философия и методология науки: учебное пособие для аспирантов и магистрантов естественнонаучных и технических вузов. Харьков: ХНУРЭ, 2002. 292 с.

Допоміжна:

1. Арістотель Метафізика / Переклад О.Юдіна. – Харків: Фоліо, 2020. – 300 с.
2. Арістотель. Політика / Пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. – К.: Основи, 2000. – 239 с.
3. Афанасьєв О. Гуманітарні парадигми та парадигми гуманітарних наук. *Науковий вісник Чернівецького університету*. 2013. Вип. 663-664. С. 19–26.
4. Декарт Р. Міркування про метод (щоб правильно спрямувати свій розум і відшукати істину в науках) / пер. з лат. В. Андрушко, С. Гатальська. *Психологія і суспільство*. 2015. № 2. С. 37-46
5. Єршова-Бабенко, І. В. Психосинергетика та її місце в постнекласиці. *Інтегративна Антропологія*. № 2 (18) 2011. С. 16-27.
6. Зацерковний В. І., Тішаєв І. В., Демидов В. К. Методологія наукових досліджень : навч. посіб. Ніжин: НДУ ім. М. Гоголя, 2017. 236 с.
7. Ивакин А. А. Единство бога, человека и ноосферы: философское эссе. Одесса: Фенікс, 2012. 244 с.
8. Козерод О. В. Історіографічні проблеми єврейської історії і філософії : монографія. Київ: Радуга, 2014. 192 с.
9. Кравець М. С. Філософія сталого розвитку інформаційного суспільства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Історія. Філософія. Політологія*. 2020 № 19. С. 66-68.
10. Крижановська Т. О. Аксіологічний аспект науки. *Débats scientifiques et orientations prospectives du développement scientifique: collection de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ» avec des matériaux de la I conférence scientifique et pratique internationale (Vol. 4), Paris, 5 février 2021. Vinnytsia-Paris: Plateforme scientifique européenne & La Fedeltà, 2021. С. 87-89. DOI: 10.36074/logos-05.02.2021.v4.21*
11. Крижановська Т.О. Соціальні комунікації в публічному просторі. *Діалог : Медіа-студії*. 2020. №. 25. С. 78-98. DOI: <https://doi.org/10.18524/2308-3255.2019.25.195596>
12. Крушельницька О.В. Методологія та організація наукових досліджень : навчальний посібник. Київ: Кондор, 2006. 206 с.
13. Кун Т. Структура наукових революцій / пер. с англ. О.Васильєва. К.: Port-Royal, 2001. 228 с.
14. Надоша О. В. Теоретико-методологічний аналіз сталого розвитку у контексті сучасних дослідницьких підходів. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. № 10, 2011.
15. Основи наукових досліджень: навч. посіб. / за заг. ред. Т. В. Гончарук. Тернопіль, 2014. 272 с.

- 16.Петроє О. Роль і місце науки в досягненні цілей сталого розвитку 2030. *Збірник наукових праць НАДУ*. 2020. Спецвипуск. Наука для цілей сталого розвитку. С. 29-33.
- 17.Риккерт Г. Ф. Філософія життя. Мн.: Харвест, 2000. 240 с.
- 18.Семенюк Е.П., Туниця Т.Ю. Що заважає практичному втіленню ідеї екологічної конституції Землі? *Вісник НАН України*. 2012, № 4. С. 30-38.
- 19.Сталий розвиток – стан та перспективи: Матеріали Міжнародного наукового симпозиуму SDEV‘2018 (28 лютого–3 березня 2018 року, Львів-Славське, Україна). Львів, 2018. 343 с.
- 20.Федорова, Н.С. Роль науки в формуванні моделі сталого розвитку національної економіки. *Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка*. 2015. Т.2. № 1. С. 16-29.
- 21.Цехмістро І. В. Голістична філософія науки. Харків: АКТА, 2003, 279 с.
- 22.Цофнас А. Ю. Гносеологія: учебное пособие. Одеса: Наука и техника, 2011. 248 с.
- 23.Цофнас А. Ю. Теорія систем і теорія пізнання: монографія. Одеса: Астропринт, 1999. 308 с.
- 24.Хакен Г. Тайны природы. Синергетика: учение о взаимодействии. Москва-Ижевск: Институт компьютерных исследований, 2003, 320 стр.
- 25.Хаустова В. Є., Омаров Ш. А. Концепція сталого розвитку як парадигма розвитку суспільства. *Проблеми економіки*. 2018. № 1 (35). С. 265-273.
- 26.Чмиленко, Ф.О., Жук Л. П. Посібник до вивчення дисципліни «Методологія та організація наукових досліджень». Дніпро: РВВ ДНУ, 2014. 48 с.
- 27.Шейко, В.М. Кушнаренко Н.М. Організація та методика науково-дослідницької діяльності : підручник. Київ: Знання, 2006. 307 с.
- 28.Эмерсон Р. Нравственная философия. Мн.: Харвест, 2000. 384 с.
- 29.Эмпирик С. Три книги Пирроновых основоположений. Мн.: Харвест, 2000. 272 с.
- 30.Ягодзінський, С. М. Наукова раціональність і раціоналізм в освіті. *Практична філософія*. 2010. № 2. С. 62-69.
- 31.Heather Douglas, H. Pure Science and the Problem of Progress. *Studies in History and Philosophy of Science. Part A*. June 2014. DOI: 10.1016/j.shpsa.2014.02.001
- 32.Kryvtsova, N. V. & Donnikova, I. A. Anthropologization of Science: from the Subject of Cognition to the Researcher's Personality. *Anthropological Measurements of Philosophical Research*. 2020. № 18, p. 20-33. DOI: <https://doi.org/10.15802/ampr.v0i18.221300>
- 33.Laudan, L. *Science and Values. The Aims of Science and Their Role in Scientific Debate*. Berkeley, Los Angeles, London. University of California Press. 1984.

Інформаційні ресурси

1. ALEXANDRIA – бібліотека філософа. URL: <http://www.alexandria.org.ua/?fbclid=IwAR2sU8IhzAvhZ0CGJ6tLGMGCLhUr3ZhOon4Xkhs9wnBb44KQynJ8w6iZDGM>
2. 2. Бібліотека Гумер – Філософія. URL:
3. https://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/index_philos.php
4. Бібліотека Інституту філософії ім. Г. С. Сковороди НАН України. URL: <http://www.filosof.com.ua/Biblioteka.htm>
5. Електронна бібліотека кафедри філософії та методології науки філософського факультету Київського національного університету імені Тараса Шевченка. URL: <http://www.philsci.univ.kiev.ua/biblio/index.html>
6. История философии: Энциклопедия. Мн.: Интерпрессервис; Книжный Дом. 2002. 1376 с. URL: http://yanko.lib.ru/books/encycl/hist_of_philosophy_encycl_gricanov.htm
7. Изборник. Електронна бібліотека. URL: <http://litopys.org.ua/kuhn/kuhn.htm>

8. Наука для цілей сталого розвитку. Спецвипуск матеріалів щорічної міжнародної науково-практичної конференції «Україна 2030: публічне управління для сталого розвитку» (Київ, 2020). *Збірник наукових праць Національної академії державного управління при Президентові України*. URL: <http://zbirnyk-nadu.academy.gov.ua/issue/view/12816>
9. Логос: філософсько-літературний журнал. URL: <http://www.ruthenia.ru/logos/>
10. Сталий розвиток: нова філософія мислення. Онлайн-курс Відкритого університету майдану. URL: <https://vumonline.ua/course/sustainability-new-philosophy-of-thinking/>
11. Філософський енциклопедичний словник / В. І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. URL: https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovnyk.pdf
12. Кравчик М.А. О способах конституирования сущего в европейской философской традиции. Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія. Одеса:, 2017. вип. 13. с. 55-62. URL: <http://vestnik-humanities.mgu.od.ua/archive/2017/13/14.pdf>
13. Кравчик М.А. Универсализм и его модусы в религии и философии. Науковий Вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Історія. Філософія. Політологія. 2016. вип. 12. с. 63-67. URL: <http://vestnik-humanities.mgu.od.ua/archive/2016/12/15.pdf>
14. Kryzhanovska T. Communicative Practices in Social Groups: Conscious and Unconscious Aspects. Problem space of modern society: philosophical-communicative and pedagogical interpretations : collective monograph. Part II. Warsaw: BMT Erida Sp. z o.o, 2019. Pp. 97 – 115. https://www.ssoar.info/ssoar/bitstream/handle/document/61814/ssoar-2019-Problem_space_of_modern_society.pdf?sequence=1&isAllowed=y&lnkname=ssoar-2019-Problem_space_of_modern_society.pdf
15. Psylib: Електронна бібліотека. URL: <http://www.psylib.kiev.ua>
16. Stanford Encyclopedia of Philosophy. URL: <https://plato.stanford.edu/search/searcher.py?query=philosophy>